

This number of the Социолошка ревија The Sociological Review published papers that were presented on a tribute dedicated to the life and the work of Prof.dr. Slavko Milosavljevski (1928-2012), organized by the Association of Sociological of the Republic of Macedonia. This event took place on April 30, 2013 on the premises of the Faculty of Philosophy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje.

UDK 929 Milosavlevski, S.

A BRIEF REFLECTION ON THE LIFE AND THE PROFESSIONAL JOURNEY IN THE FIELD OF SOCIOLOGY OF PROFESSOR SLAVKO MILOSAVLEVSKI

Petre Georgievski¹

Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Philosophy

A brief reflection on his life

Education

Professor Slavko Milosavlevski was born in 1928 in the village of Vratnica, situated near Tetovo. He completed his primary education in his native village, and continued his secondary education in Skopje. He finished his undergraduate studies at the Faculty of Law in Skopje in 1957. Upon finishing his studies, in the period from 1958 to 1960, together with his colleagues Tomislav Čokrevski (Томислав Чокревски) and Nikola Bošale (Никола Бошале), he was a graduate student at the Institute of Social Sciences in Belgrade, at the Department of Political Science. As I am aware, he was a student of the most prominent sociologists of the time – Radomir Lukić, Vojin Milić, Jože Goričar, and Rudi Supek. Among the students from the federative republics at the time were also Zdravko Mlinar, Veljko Rus and Niko Toš from Slovenia, which were later very famous and influential not only in their native country, but also throughout Yugoslavia. All of them are also well known for the successful organization for organizing the scientific gathering of the Yugoslavian Sociological Association, on the topic *The Conflicts in the Yugoslavian Society*, held at the beginning of the 1970s in Portorož. As members of the Yugoslavian team for research of the social structure and mobility in the 1980s, Niko Toš held Slavko in high regard and always asked me questions about him. In a telephone conversation, he asked me for the address of the Embassy of the Republic of Macedonia in Belgrade, with the purpose of visiting Slavko while he held the position of Ambassador. I am not aware if that

¹ Petre Georgievski, PhD, full professor, Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Philosophy - Department of Sociology

meeting ever took place. During the school year of 1961/62 Slavko Milosavljević was a student at the University Institute of European Studies in Turin. Here he was acquainted with the ideas of the prominent communist movement of the time, known as Eurocommunism, whose forefathers were Berlinguer, Carillo, and Marchais, as well as with the Italian Socialist Party of Pietro Nenni, whose ideas were very progressive given the social and historical context. Slavko Milosavljević implemented and further developed these ideas in his work from the 1960s and 1970s, namely, *Revolution and Democracy* (*Револуција и демократија*, 1967), *Election System and Elective Democracy in Practice* (*Изборниот систем и изборната демократија во практика*, 1968), *Revolution and Antirevolution* (*Револуција и антиреволуција*, 1972), and previously as well, in his doctoral dissertation *The League of Communists of Yugoslavia in the System of Socialist Democracy in Yugoslavia* (*Сојузот на комунистите на Југославија во системот на социјалистичката демократија во Југославија*), defended at the Faculty of Law in Skopje in 1965. From March 1961 until June 1974 he taught the course *Sociology* at the Faculty of Law in Skopje, when due to the pressures from "outside" and "within" he was prevented with continuing his professorial activities and career.

Political activity

Slavko Milosavljević was an active participant in the Liberation war since its beginnings in 1941. During the war, he was engaged in various political activities, and by the end of the war, he was a member of a brigade committee of the League of Communists of Yugoslavia (LCY). He was awarded with the highest recognition of Partisan 1941 Medal. In the period between 1957 and 1958, he acted as President of Municipality of Tetovo. In 1966, he was a member of the Executive Committee of the Central Committee of LCY. He held the position until 1969, when he was elected Secretary of the Secretariat of the Central Committee of LCY. During the struggle of the Yugoslav communist leadership against the forces of liberalism and nationalism, as a close associate of Krste Crvenkovski (Крсте Црвенковски), Milosavljević came under attack in 1972. On 27th October 1972, at the request of the President of the League of Communists of Macedonia at the time, at the initiative by Angel Čemerski (Ангел Чемерски), Milosavljević resigned the position of Secretary of the Central Committee of LCM, and in 1973, at the 36th meeting of the CC of LCM he also resigned from his membership in the Central Committee as well². The members of the conservative wing of the Party

² This happened despite the fact that Čemerski at the meeting of the Presidency of the CC of LCY held on Brioni Island said: "We have nothing against Slavko Milosavljević, except that he writes a lot –sic!"

attempted to expel him from the Party the following year. In June 1974, they managed to impose a vote at the Basic Organization of the LCM at the Faculty of Law in Skopje. The Members of the Basic Organization voted for expulsion of Slavko Milosavlevski from LCM, and to end his employment at the Faculty (there were alternative reactions for similar circumstances in Ljubljana and Belgrade: why?).

In November 1974, Milosavlevski arrived in the USA hoping that he could continue his career at one of the universities there. However, his ideological ties with Yugoslavian communism were too strong and he did not want to be proclaimed a dissident by the Yugoslavian authorities. This is the primary reason for his refusal to publish his work *Revolution and Antirevolution* in English, which prior to that was published in Serbo-Croatian. In June 1975, after receiving false hopes for the reconsideration of his working engagements at the Faculty of Law in Skopje, he returned to Macedonia. Upon his arrival, it was obvious that his hopes were unfounded and Milosavlevski remained isolated until the introduction of political pluralism at the beginning of the 1990. In this period, in an altered social context, he participated in the formation of the Socialdemocratic Party of Macedonia and acted as its first President. He was at the head of the Party until September 1991, when he withdrew from active participation in politics. After the proclamation of independence of the Republic of Macedonia, for a while, he was appointed Ambassador of the Republic of Macedonia in the FR Yugoslavia.

A brief sociological route and its characteristics

Professor Slavko Milosavlevski was the first to introduce sociology as a discipline in the curriculum of the Faculty of Law in Skopje. This was the period of the late 1950s and early 1960s upon the abandonment of dogmatic Marxism through dialectical and historical materialism, especially at the faculties of philosophy throughout Yugoslavia. This period was marked by many as the Golden Age of sociology in Yugoslavia and its constitutive federal units – the republics. It follows general trend in the development of sociology worldwide, and in the Yugoslav social and historical context, it starts and develops with modernization and democratic relations in Yugoslavia and in this framework in Macedonia as well. Apart from the establishment of sociology as an academic discipline, in the mid-1960s, more precisely in 1966, the Institute for Sociological, Political and Juridical Research was founded in Skopje. Its initiators and founders were: Academician and Professor Dr. Aleksandar Hristov (Александар Христов), Professor Dr. Slavko Milosavlevski, Professor Dr. Mile Nedkov (Миле Недков),

Professor Dr. Tomislav Čokrevski (Томислав Чокревски), and Professor Dr. Ilija Josifovski (Илија Јосифовски). The Institute had developed a significant acclaimed research and publications on the three key areas: sociology, political sciences and legal sciences, but went on to introduce graduate studies in sociology and political science as well. Slavko Milosavljević's role in these distinctive activities of the Institute and especially its leadership was important, and this can be observed, despite his political engagement and authority, in 1969 and in 1970, when he was invited to be the director of the Yugoslav Institute of Social Sciences in Belgrade, the same Institute where he completed his graduate studies. I am not aware of his reasons for turning down the offer, though in most conversations and meetings with him I failed to ask this question, especially after his retiring to Vratica and the cessation of our telephone communication.

Despite his important role in the formation of the Institute for Sociological, Political and Juridical Research, he had a significant contribution in many sociological fields, of which three are briefly addressed here: 1) the anti-dogmatic understanding of general sociology in its Marxist orientation; 2) the sociology of politics; and 3) the ethnological-sociological study of his native village of Vratica as a case study.

1. *The anti-dogmatic concept of general sociology.* Even in the preface of his work *Introduction to Sociology*, his anti-dogmatic view was explicitly formulated in the following way: "The reader will immediately be struck that the author of this manual devours special attention to the question of the development of the social thought, giving, thus, a general overview with specific elements of the development of social thought from ancient times to the emergence of the Marxist doctrine. This endeavor is not the least random. It is a determined effort to come out of the pure vulgarization manifested by the understanding that more or less, social thought prior to Marx, did not possess the capacity to achieve something positive and that it more or less served as *Apologia* of class oppression and that the real scientific thought starts with Marxism". With this as a starting point, Professor Slavko Milosavljević clearly states that "... Marxism itself is no dogma, as such was conceptualized in the twentieth century and *did not provide an answer* (italics-P.G.) of the many issues and problems of the twentieth century with a completely changed relations and forms of the world...". Milosavljević's stance that Marxism is no dogma, and especially that the way it was designed in the twentieth century did not provide

an answer to the numerous questions and problems posed twentieth century, in my opinion, is a kind of anticipation of the later conception on paradigmatic theories of Thomas Kuhn, outlined in his book *The Structure of Scientific Revolutions*, published in English in the early 1970s. Furthermore, Milosavlevski adds that if Marxism has "...conclusions with relatively permanent theoretical and historical value, they only prove its connection with the previous results of the social thought as well as their dialectical integration". Milosavlevski's theses coincide with the subsequent claims of the French sociologist Lucien Seve, who in his book *Thinking with Marx Today*, published in 2004 in French, acknowledges that what is permanent and fundamental with Marx even among the conservative thinkers is that he conceptualized the foundations of a critique of capitalism, its contradictions and crises that lead to change. In his book *Introduction to Sociology*, Milosavlevski determines the subject of sociology starting from the general classification of the sciences and especially the classification of the social sciences. Sciences differ among themselves according to their subject and method of research, believes Milosavlevski. Thus, he believes that the general Marxist sociology and general civil sociology (terms that were still in use during the mid-1960 in the Yugoslav sociology), have the same subject: the society in its most general manifestations, society as a totality, its structure and development. The study of social phenomena in terms of the social structure marks his sociological approach and method of study of all the manifestations of the social phenomenon. Such understanding inclines towards structural functionalism and to that of the famous French sociologist Henri Mandras, who marks his approach as "globalistic", as the center of his research is aimed at the dynamics of social structures, which were featured in several of my works. The content of his book *Introduction to sociology* is not very different from the content of most sociology textbooks of the time, as those of professors Radomir Lukić and Jože Goričar. Considering the movement of society through Marx's typology of economic formations of society and of the modern capitalist and of former socialist society, Milosavlevski implicitly takes the "social development" as a key concept, which is a narrower term than the term "social change", which he used in a paper written thirty years later, entitled *The Modern society (Современной оишїесїво)*, published in the collective work *Sociology*, in 1998, with Professor Dr. Blaga Petroska as editor. The changes in the contemporary society by which he means the

society or societies of the twentieth century, are perceived as contradictory processes; the increasing gap between the rich and poor, and the growing dependence among societies, as a result of the contradictory process of globalization, although this term was not explicitly used by Milosavlevski. However, the changes he describes in this paper are similar to those described by professors Zygmunt Bauman (*Globalization: The Human Consequences*, 1998) and Miroslav Pečujlić (*Globalizacija: dva lika sveta*, 2002).

2. *His contribution to the establishment of political sociology.* If in the study of political phenomena, political sociology starts from its commitment to the social structure, the different interests, classes, strata and groups and if it insists, above all, to recognize the influence of these factors on the course of the development, the nature of political institutions and political power, then all this in a certain way is apparent in the works of Slavko Milosavlevski, such as *Revolution and Democracy; The Electoral System and Electoral Democracy in Practice* (*Изборниот систем и изборната демократија во практика*); *Revolution and Antirevolution; Fear of Change: The Crisis of the Political System of Yugoslavia in the 1970s* (*Страв од промени: кризата на политичкиот систем на Југославија во седумдесеттите години*). In these works, the author conducted a critical analysis of the mentioned political phenomena by Maurice Duverger, placing the distribution of social power and especially political power in the center of the analyses. His views on the phenomena he studied were indirectly influenced by certain currents in Marxism in Western countries as well as under the influence of critical theorists from Herbert Marcuse to Jürgen Habermas. During the 1990s, Milosavlevski focused his interest towards political pluralism and democracy on the level of the specific case of Macedonia, as a society in transition, but also on a more global level, which is apparent in his book *Eastern Europe between Egalitarianism and Democracy* (*Источна Европа помеѓу егалитаризмот и демократијата*). His approach to the study of political phenomena treats these as contradictory or as he calls them “controversial”, or sometimes “conflicting”. Seen from this small temporal distance, his study of political phenomena in the former Yugoslav society, and thus the Macedonian before and after its independence, deserves to be established in the history of political sociology as a distinctive sociological discipline.

3. *Sociology of Macedonian National Consciousness.* The debate on this important issue of the social history of the Macedonians, Milosavlevski starts by setting the Macedonian national issue and the emergence and development of the Macedonian national consciousness. He posed these questions in a historical and social context, which was characteristic to his sociological approach, including the politics of the Balkan countries, but also the politics of the major European countries, politics toward the Macedonian people and state which is active to this day with significant negative consequences. Analyzing the development of the Macedonian national consciousness, Milosavlevski appoints two unavoidable events: 1) the utmost importance of the Ilinden Uprising in 1903; and 2) AVNOJ and later ASNOM that marked the self-identification of the Macedonians, since Macedonia voluntarily and in full use of the right to self-identification up to secession became one of the six full members of the Yugoslav state (on the question of the development of the Macedonian national consciousness in this book by Milosavleski, our professor and colleague Marija Taševa will elaborate in greater detail).
4. *The ethnological-sociological study of the village of Vratica.* Even though Milosavlevski analyzed and explained the political phenomena on the macro and meso level of social theory, his study of the local community i.e. the village of Vratica is bounded to a micro level of social theory. His study of Vratica is all the more complex, taking into account the three dimensions: the historical approach, and the changes that occurred throughout history, especially the processes of transformation of patriarchy into modernism, the housing, food, immigration, emigration, the changes in family relationships, the customs, such as his descriptions of the wedding customs and so on. Although this research is lacking a systematic observation and recording of events and customs, which is characteristic of ethnographic research by cultural anthropologists and sociologists, however, this lacking mitigated with his deep knowledge of the place as his birthplace; then, with the talks or unstructured interviews with the villagers, as well as with the use and analysis of documents, especially of the archive type. Precisely this last kind of documents, the Turkish "defters", enabled him to overcome the lack of precision of the Macedonian prominent ethnographer F. Trifunovski (Трифуновски) who made the claim that Vratica was "among the younger villages in

the region of Polog, dating from the 18th century," while Milosavlevski's study of the Turkish census "defters" discovered that the village of Vratca was referred to in the 15th century as a Christian village. However, more importantly, Milosavlevski described in detail the beginning of the modernization of the village, with the replacing of the wooden plow with an iron one, with the spatial separation of the barn from the house, with literacy programs started immediately after the Second World War and the industrialization. This period of modernization of Vratca described by Milosavlevski, is characteristic of the entire Macedonian society, in my opinion, with modernization which is delayed with respect to Western European societies and which requires a separate study, similar to the study by Professor Đokica Jovanović from Belgrade, who was rewarded with the "Vojin Milić" prize in 2012, for best sociological work of the year. By the way, it is important to mention that one of the reasons for Peter Berger's *Sociology: A Disinvention* was that the Western sociology did not provide an adequate response to the specific types of non-Western modernization of the societies, including Japan.

This important ethnological-sociological study of Vratca was, in many aspects, a sort of continuation of the studies of villages from the Povardarje region by Boris Arsov (Борис Арсов) in the 1930s, and especially the ethnological-sociological studies of the villages in the Poreče region by the Polish sociologist Jozef Obremski in the same period, which have been featured in several of my papers. Here I need to mention the monograph for the three villages in the Mijak region by Professor Jakim Sinadinovski (Јаким Синадиновски). Professor Sinadinovski, along with his associates had produced a study in the late 1960s and the early 1970s, a study of the villages in the vicinity of (Titov) Veles, and also the study by Professor Ilija Josifovski (Илија Јосифовски) and his associates on the villages in the Polog region in the same period. These studies are mostly based on data obtained from questionnaires, and not by employing qualitative methodological procedures.

*

Finally, if we make an attempt to sum up my reflections in a few sentences of the life and work of Professor Milosavlevski, which can be of concern in terms of the study of the particular sociology of social and political conditions and the obstacles and social contexts of the turbulent and unjustly ceased professional

career of Professor Slavko Milosavlevski. His contribution to the introduction of sociology in the curriculum of the Faculty; furthermore, the establishment and the beginning of a successful work of the Institute for Sociological, Political and Juridical Research; his contribution to the general sociology and particularly political sociology and his research of the local community of Vratca are significant and unavoidable in the history of the Macedonian sociology. He did not implement sophisticated quantitative and qualitative methodological procedures in the collection and analysis of data, yet he was familiar with the contemporary trends in theoretical sociology and political science, with the studies of other authors and with his sharpness of critical analysis and no less pronounced sense of synthesis came significant findings. His "sin" (sin in quotation marks!) consists that through some of those findings he went a step ahead of his time.

КРАТКА РЕФЛЕКСИЈА ЗА ЖИВОТНИОТ И ПРОФЕСИОНАЛЕН ПАТ ВО СОЦИОЛОГИЈАТА НА ПРОФЕСОРОТ СЛАВКО МИЛОСАВЛЕВСКИ

Петре ГЕОРГИЕВСКИ¹

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, Филозофски факултет

Кратка живојна маршрута

Образование

Професорот Славко Милосавлевски е роден 1928 година во село Вратница во непосредна близина на Тетово. Основно училиште завршува во родното село, а гимназија во Скопје. Дипломира на Правниот факултет во Скопје во 1957 година. По завршувањето на Правниот факултет, во периодот од 1958 до 1960 година заедно со колегите Томислав Чокревски и Никола Бошале, заминува на постдипломски студии во Институтот за општествени науки во Белград, во одделението за политички науки. Колку мене ми е познато, на овие постдипломски студии слушал предавања од тогашните водечки југословенски социолози Радомир Лукиќ, Војин Милиќ, Јоже Горичар, Руди Супек. На овие постдипломски студии беа запишани од сите тогашни југословенски републики, меѓу кои од Словенија Здравко Млинар, Вељко Рус и Нико Тош кои станаа познати и влијателни социолози во Словенија, но и пошироко во тогашните југословенски простори. Тие се познати, покрај другото и по мошне успешното организирање на научниот собир на југословенското здружение за социологија на тема „Конфликтите во југословенското општество“, што се одржа во почетокот на 70-те години во Порторож. Како членови на југословенскиот тим за истражување на општествената структура и подвижност на југословенското општество во 80-те години, Нико Тош мошне многу го ценеше Славко и секогаш ме прашуваше за него. Во еден разговор по телефон Нико Тош ми бараше адреса од македонската амбасада

¹ Проф. д-р Петре Георгиевски, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, Филозофски факултет - Институт за социологија

во Белград да го посети додека тој беше македонски амбасадор. Не ми е познато дали оваа нивна средба е остварена? Во учебната 1961/62 година студира на Институтот за високи европски студии во Турино. Тука и изворно се запознава со тогашното напредно комунистичко движење познато како *еврокомунизам* чии предводници беа Берлингуер, Кариљо и Марше, како и со социјалистичката партија на Пјетро Нени, чии идеи, во тоа време и во тој општествено-историски контекст беа прогресивни. Славко Милосавлевски ги вградуваше и ги доразвиваше во неговите трудуви кои настанаа во 60-те и 70-те години на минатиот век, меѓу кои, *Револуција и демократија* (1967), *Изборниот систем и изборната демократија во практиката* (1968), *Револуција и антиреволуција* (1972), како и претходно во својата докторска дисертација на тема „Сојузот на комунистите на Југославија во системот на социјалистичката демократија во Југославија“ ја одбрани на Правниот факултет во Скопје во 1965 година. Од март 1961 година до јуни 1974 година го предава предметот социологија на Правниот факултет во Скопје, кога и од „надвор“ и „од внатре“ неоправдано му е оневозможено да ја продолжи својата професорска дејност и кариера.

Политичка активност

Славко Милосавлевски беше активен учесник во Народно-ослободителната војна од нејзиниот почеток во 1941 година. За време на војната врши разни политички активности, а крајот на војната го затекнува како член на бригаден комитет на КПЈ. Одликуван е со високото прзнание Партизанска споменица 1941. Во периодот од 1957-1958 година е претседател на општина Тетово. Во 1966 година, станува член на Извршниот комитет на ЦК СКЈ. На таа функција е до 1969 година, кога е избран за секретар на Секретаријатот на ЦК СКМ. Во текот на борбата на југословенското комунистичко раководство против либерализмот и национализмот, како близок соработник на Крсте Црвенковски, Милосавлевски во 1972 година доаѓа под удар. На 27 октомври 1972 година по барање на тогашниот претседател на СКМ, Ангел Чемерски (и покрај тоа што истиот Ангел Чемерски претходно на седницата на Претседателството на ЦК СКЈ, одржана на Бриони изјави „ние на Славко Милосавлевски нема што да му забележине, освен што тој многу пишува книги -sic!), Милосавлевски поднесува оставка на функцијата секретар на СКМ, а на 36-та седница на ЦК СКМ во јануари 1973 година поднесува оставка и на членство во Централниот комитет. Следната година конзервативците

во Партијата настојуваа сосем да го острнат од Партијата и кон крајот на јуни успеваат да организираат изјаснување на Основната организација на СКМ на Правниот факултет. Членовите на Основната организација гласаа за исклучување на Милосавлевски од СКМ, при што му престанува и работниот однос на Факултетот (за слични настани поинаку се реагираше во Љубљана и Белград: зошто?).

Во ноември 1974 година, Милосавлевски заминува во Соединетите американски држави во надеж дека ќе најде работа на некој од американските универзитети. Сепак, неговите идеолошки врски со југословенскиот комунизам биле премногу силни и тој не сакал југословенската власт да го прогласи за дисидент. Поради тоа, одбил да се согласи за издавање на неговата книга *Револуција и антиреволуција* (1972) објавена на српски јазик да се објави и на англиски јазик. Во јуни 1975 година, по добиените лажни најави дека ќе биде повторно разгледано неговото враќање и работа на Правниот факултет, се враќа во Македонија. Веднаш се покажува дека неговите надежи биле неосновани и Милосавлевски останува изолиран се до воведувањето на политичкиот плурализам во почетокот на 90-те години. Токму во овој период, во променет општествен контекст, учествува во формирањето на Социјалдемократската партија на Македонија и беше избран нејзин прв претседател. На чело на Партијата бил до септември 1991 година, кога ја напушта и се повлекува од активната политика. По осамостојувањето на Република Македонија, одреден период бил македонски амбасадор во СР Југославија.

Крајка социолошка маршуџа и нејзиниџе каракџеристџики

Професорот Славко Милосавлевски е првиот што ја вовеле социологијата како наставна дисциплина во наставниот план на Правниот факултет во Скопје. Тоа е период кон крајот на 50-те и почетокот на 60-те години кога се напушта догматскиот марксизам што се изведуваше преку дијалектичкиот и историски мастеријализам, особено на филозофските факултети во тогашна Југославија. Овој период од крајот на 50-те години до крајот на 60-те години од голем број социолози е означен како златен период на развојот на социологија во Југославија и во нејзините конститутивни федерални единици-републиките. Тоа го покажува општиот тренд во развојот на социологијата во светски размери кога започнува модерната епоха, а во југословенскиот општествено-историски контекст кога започнува и се развива модернизацијата и демократските односи во Југославија и во тие рамки и во Македонија. Покрај

етаблирањето на социологијата како академска наставна дисциплина, во средината на 60-те, поточно во 1966 година е формиран во Скопје Институтот за социолошки и политичко правни истражувања чии иницијатори и основачи се: академик и проф. д-р Александар Христов и прв негов директор, проф. д-р Славко Милосавлевски и негов следен директор, проф. д-р Миле Недков, проф. д-р Томислав Чокревски и проф. д-р Илија Јосифовски. Институтот разви значителна и препознатлива истражувачка и публицистичка дејност по трите клучни области: социологијата, политикологијата и правните науки, но ги разви и постдипломските студии по социологија и политичките науки. Улогата на Славко Милосавлевски во таа препознатлива дејност на Институтот и посебно во неговото раководење е значајна што се огледа, покрај неговиот политички ангажман и авторитет што тој во 1969 или 1970 година доби покана да биде директор на југословенскиот Институт за општествени науки во Белград, Институт во кој ги заврши своите постдипломски студии. Зошто не го прифати тој предлог, мене не ми е познато, иако во повеќето разговори и средби со него не успеав да му го поставам ова прашање, особено таква шанса немав по неговото повлекување во Вратница и прекинувањето на телефонската комуникација.

Покрај неговата значајна улога во формирањето на Институтот за социолошки и политичко- правни истражувања, неговиот придонес е значаен и во повеќе социолошки полиња, од кои овде кратко ќе се задржам на три: 1) антидогматското сфаќање на општата социологија во нејзината марксистичка ориентација ; 2) социологијата на политиката и 3) етнолошко-социолошкото проучување на неговото родно село Вратница како проучување на случај (case study).

1. *Антидогматскиот концепт на општата социологија.* Уште во Предговорот на својата книга *Увод во социологијата*, „Македонска книга“, Скопје, 1967, своето антидогматско гледиште експлицитно го формулира на следниот начин: „На читателот веднаш ќе му падне в очи дека авторот на прирачникот особено внимание му посветува на прашењето за развитокот на општествената мисла, давајќи, притоа, еден општ преглед со посебни елементи на развојот на општествената мисла од античката епоха до појавата на марксистичкото учење. Ваквиот зафат не е ни најмалку случаен. Тој претставува решителен обид да се излезе од една чиста вулгаризација што се манифестира со сфаќењето дека помалку или повеќе, општествената мисла пред Маркса не била во состојба да постигне нешто позитивно и дека таа помалку или повеќе служела како апологија на класното потчинување и дека

вистинската научна мисла почнува дури со марксизмот.“ Тргувајќи од овој став, професорот Славко Милосавлевски јасно истакнува дека „...марксизмот самиот не е никаква догма, дека тој таков како што е концепиран во XX век не дава одговор (курзивот-П.Г) на многубројните прашања и проблеми што ги поставува XX век со сосем изменети односи и облици во светот...“. Овој став на Милосавлевски дека марксизмот не е никаква догма и посебно дека таков како што е концепиран во XX век не дава одговор на многубројните прашања и проблеми што ги поставува XX век, според моето мислење, претставува еден вид антиципација на подоцнешното сфаќање на Томас Кун за парадигматските теории, изнесено во неговата книга *Структурата на научните револуции*, објавена на англиски во почетокот на 70-те години. Понатаму, Милосавлевски додава дека доколку во марксизмот има „...заклучоци со релативно трајна теориска и историска вредност, тие токму ја покажуваат неговата врска со претходните резултати на општествената мисла како и нивното дијалектичко интегрирање.“ Овој став на Милосавлевски концидира со многу подоцнежниот став на францускиот социолог Лисјен Сев кој во својата книга *Да се мисли денес со Маркс*, објавена во 2004 година на француски јазик дека она што е трајно и фундаментално кај Маркс што му го признаваат и конзервативните мислители е тоа што тој ги даде фундаментите на критика на капитализмот, неговите противречности и кризи кои водат кон промена.

Во книгата *Увод во социологијата* Милосавлевски предметот на социологија го одредува тргнувајќи од општата класификација на науките и посебно од класификацијата на општествените науки. Науките се разликуваат меѓу себе според предметот и методот на истражување, смета Милосавлевски. Така, тој смета дека општата марксистичка и општата граѓанска социологија (термини кои се уште во средината на 60-те годин се употребуваа во југословенската социологија), имаат ист предмет: општеството во неговите најопшти манифестации, општеството како тоталитет, неговата структура и развој. Проучувањето на општествените појави од аспект на општествената структура го означува неговиот социолошки пристап и метод со цел да се проучат сите манифестации на општествениот феномен. Таквото сфаќање инклинира кон структуралниот функционализам и тоа кон она на познатиот француски социолог Анри Мандрас, кој својот пристап го означува како „глобалистички“, бидејќи во центарот на своите истражувања ја става динамиката на општествените структури, за што пишував во неколку свои прилози. Содржината на неговата книга *Увод во социологијата* многу не се разликува од содржните на тогашните учебници по социологија,

како оние на професорите Радомир Лукиќ и Јоже Горичар. Разгледувајќи го движењето на општеството низ Марковата типологија на економските формации на општеството и на современото капиталистичко и тогашно социјалистичко општество, Милосавлевски имлицитно за клучен концепт го зема „општествениот развој“, што е потесен поим од поимот „општествена промена“, што тој го употребува во прилогот напишан триесет години подоцна од Уводот... под наслов „Современото општество“, објавен во колективниот труд *Социологија*, во 1998, под редакција на проф. д-р Блага Петроска. Промените на современото општество под што тој го смета општеството или општествата во XX век, ги рагледува како противречен процес; зголемувањето на јазот меѓу богатите и сиромашните, како и на се поголемата зависност меѓу општествата, што е резултат на противречниот процес на глобализација, иако овој термин експлицитно Милосавлевски не го употребува. Но, промените што тој ги опишува во овој труд се слични на оние што ги опишуваат професорите Зигмунт Бауман *Глобализација-последичиите за човекои* (1998) и Мирослав Печулиќ во книгата *Глобализација-два лика светиа* (2002).

2. Придонес во конституирањето на **социологијата на полициката**.

Ако социологијата на политиката во проучувањето на политичките феномени тргнува од нивната поврзаност со општествената структура, различните интереси, класите, слоевите и групите и ако настојува, пред се, да го согледа влијанието на овие фактори врз текот на политичките процеси, карактерот на политичките институции, и политичката моќ, тогаш сето ова на определен начин доаѓа до израз во книгите на Славко Милосавлевски, како што се: *Револуција и демократија*; *Изборниот систем и изборната демократија во пракциката*; *Револуција и антиреволуција*; *Страв од промени: кризата на поличкиот систем на Југославија во седумдесетите години*. Во овие трудови, авторот врши критичка анализа на наведените политички феномени и слично на Морис Диверже, во средиштето ја става распределбата на општествената моќ и посебно на политичката. Неговите погледи за проучуваните појави индиректно беа под влијание на одредени струи во марксизмот во западните земји како и под влијание на критичката теорија од Херберта Маркуза до Јиргена Хабермаса. Во 90-те години својот интерес Милосавлевски го насочува кон политичкиот плурализам и демократијата како на рамниште на конкретното македонско општество во транзиција, така и на поглобално рамниште, што доаѓа до израз во неговата книга *Источна Европа помеѓу егалитаризмот и демократијата*. За неговиот пристап во проучувањето на политичките феномени што нив ги посматра како противречни или како што тој ги нарекува „контроверзни“ или

понекогаш и „контрадикторни“. Дури од оваа мала дистанца гледано, неговото проучување на политичките феномени во поранешното југословенско општество, а со тоа на македонското, секако и по неговото осмостојување, заслужува да се етаблира во историјата на социологија на политиката како посебна социолошка дисциплина.

3. *Социолоџија на македонската национална свест* (Култура, Скопје, 1992). Во расправата за ова значајно прашање од општествената историја на Македонците, Милосавлевски тргнува од поставувањето на македонското национално прашање и појавата и развитокот на македонската национална свест. Тој овие прашања ги поставува во историски и општествен контекст со што се карактеризира неговиот социолошки приод, вклучувајќи ги тука политиките на балканските држави, но и политиките на големите европски земји, што и ден денсе тие политики кон македонскиот народ и држава се активни и со значителни негативни последици. Во развитокот на македонската национална свест, Милосавлевски назначува два незаобиколни настани: 1) вонсериското значење на Илинденското востание во 1903 година и 2) АВНОЈ и подоцна АСНОМ кои го означуваат *самоопределувањето* на Македонците, со оглед на тоа дека Македонија доброволно и при полното искористување на правото на самоопределување до отцепување стана една од шесте рамноправни членки на југословенската држава (Но за прашањето за развитокот на македонската национална свест во наведената книга на Милосавлевски, повеќе ќе зборува професорката и колешка Марија Ташева).

4. *Етнолошко-социолошко истражување на селото Вратница*. Ако проучувањето на политичките феномени Милосавлевски ги анализира и ги објаснува на макро и мезо рамниште на социолошката теорија, тогаш неговото проучување на локалната заедница, односно селото Вратница е повеќе на микро рамниште на социолошката теорија. Неговото проучување на Вратница е покомлексно, земајќи ги предвид трите димензии: историскиот приод, и од аспект на промените кои настана во историскиот процес, посебно процесот на трансформација на патријархализмот во модернизам, начинот на домување, исхрана, миграциите, печалбарството, промените во семејните односи, обичаите, на пример описот на обичајот свадба и тн. И покрај тоа што во ова истражување недостасува употреба на систематско набљудување и бележење на настани и обичаи, што е карактеристично за етнографските истражувања на културните анрополози и социолози, сепак, тој недостаток се ублажува со, од време на време престојување во селото како негово родно место; потоа, со разговорите или неструктурираните интервјуа со постарите жители на селото

како и со ползувањето и анализа на документи, особено од архивски вид. Токму, овој последен вид на документи, турските „дефтери“, нему му овозможиле да ја надмине непрецизноста на македонскиот истакнат етнограф Ф. Трифуновски кој селото Вратница го става во „редот на помладите полошки села, од 18 век,“ додека Милосавлевски прочувајќи ги турските пописни „дефтери“, утврдил дека селото Вратница се спомнува уште во 15 век како рисјанско село. Меѓутоа, уште позначајно е тоа што Милосавлевски го опишува детално почетокот на модернизација на селото, со промената на дрвениот плуг со железен со одвојувањето на племната од куќата итн, со описменувањето веднаш по Втората светска војна и индустријализацијата. Овој период на модернизација што го опишува Милосавлевски за Вратница, сметам дека е карактеристичен за целото македонско општество, модернизација која е задоцнета во однос на европските западни општества и за која е потребно да се напише посебна студија, слично како студијата на професорот Гокица Јовановиќ од Белград и кој е добитник на првата награда „Војин Милиќ“ за најдобра социолошка книга во 2012 година во Србија. Попатно да кажам дека една од причините Питер Бергер да ја напише статијата „Социологија :отповик (Sociology: A Disinvitation)“ била што западната социологија не одговори на специфичните видови на модернизација на незападните општества, дури онаа на Јапонија не е била иста како на општествата на западната цивилизација.

5. Оваа значајна етнолошко-социолошка студија за Вратница, по многу нејзини делови и начини на описи е надоврзување на проучувањата на селото и Повардарието на Борис Арсов во 30-те години на минатиот век и посебно на етнолошко-социолошките проучувања на селата во Поречкиот крај од Полјакот Јозев Обрембски во почетокот на 30-те години на минатиот век, за што имам пишувано во неколку трудови. Тука ја спомнувам и монографијата за трите мијачки села во Мавровскиот крај од страна на професорот Јаким Синадиновски. Професерот Синадиновски со своите соработници има студија во 60-те години за титовелешките села и професорот Илија Јосифовски со соработниците за полошките села кон крајот на 60-те и почетокот на 70-те години, но тие се претежно засновани врз податоци добиени со анкетни прашалници, а не и со употреба на квалитативни методолошки постапки.

*

На крајот, ако во неколку реченици се сумира оваа моја рефлесија врз животната и професионална социолошка маршрута која може да биде предмет на интересно проучување од аспект на посебната социологија на социологијата

за општествените и политичките услови и пречки и општествени контексти на бурната и неоправдано пркинувана наставничка и професионална патека на професорот Славко Милосавлевски. Неговиот придонес за воведувањето на социологијата во наставниот план на Правниот факултет,; понатаму, за основањето и почетокот на успешна работа на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања; неговиот придонес за општата и посебно социологијата на политиката и истражувањето на локалната заедница во Вратница се значајни и неодминливи во историјата на македонската социологија. Ако тој не употребувал софистицирани квантитативни и квалитативни методолошки постапки во собирањето и во анализата на податоците, сепак тој запознаен со современите теориски струења во социологијата и политикологијата, со истражувањата на други автори и со неговата острина на критичка анализа и не помалку изразена смисла за синтеза доаѓаше до значајни сознанија. Неговиот „грев“ (грев под наводници) се состои што преку некои од тие сознанија тој одеше за чекор пред времето.